

NITKO NE RADI DOVOLJNO NA RJEŠAVANJU SUDBINE NESTALIH

 www.stina.hr/2025/11/01/nitko-ne-radi-dovoljno-na-rjesavanju-sudbine-nestalih/

Intervju: Vesna Teršelič, voditeljica Documente – Centra za suočavanje s prošlošću

*

u Hrvatskoj ne postoji jedinstveni i javno dostupan popis ubijenih i nestalih građanki i građana Republike Hrvatske. Riječ je o civilizacijskoj obavezi kojom se odaje počast žrtvama, a ujedno se pokušava stvoriti realan i činjenično utemeljen pregled njihovih stradanja. Documenta sustavno radi na dokumentiranju ubijenih i nestalih u ratu u Hrvatskoj od 2009. godine. Istraživanje se provodi metodologijom razvijenom na temelju međunarodnih standarda i dobrih praksi. Metodologija kojom se utvrđuje identitet žrtava i okolnosti njihovog stradanja razvijena je zajedno s Istraživačko dokumentacionim centrom iz Sarajeva i Fondom za humanitarno pravo iz Beograda koji rade komplementarna istraživanja u BiH, Srbiji i na Kosovu. Danas se istraživanja nastavljaju u okviru REKOM mreže pomirenja. U Hrvatskoj bi bilo važno utemeljiti novo izdanje Knjige nestalih te veću transparentnost svih državnih i civilnih institucija koje rade na ovim problemima te njihovu još bolju ekipiranost. Na žalost, nije dovoljno objaviti imena i prezimena kao ni podatke o okolnostima nestanka kako bi ih javnost i prihvatila. Živimo u vrijeme poricanja činjenica utvrđenih van razumne sumnje pred domaćim i međunarodnim sudovima. Na žalost neki od najviših državnih dužnosnika dovode u pitanje činjenice utvrđene u pravomoćnim sudskim presudama, a kad se osporava i činjenice utvrđene u rigoroznoj pravosudnoj proceduri s puno se više lakoće prešućuje podatke o smrtnom

stradanju civila u brojnim slučajevima u kojima do sada nisu okončane ni predistražne radnje i nema sudskog epiloga. No jedina moguća protumjera je kvalitetnije informiranje i tu mediji mogu imati vrlo značajnu ulogu

Prošle godine, u povodu Dana nestalih osoba 30. kolovoza ocijenili ste da je Hrvatska u traganju za nestalim osobama postigla napredak koji se očituje u rješavanju sudbine više od 4300 nestalih osoba. Ipak ste i sami ocijenili da je to nerijetko nakon dugogodišnje neizvjesnosti, osobnog angažmana i ustrajnosti samih članova njihovih obitelji koji su dolazili do informacija o nestalim srodnicima, što je rezultiralo njihovim pronalaskom i dostojnom sahranom. Međutim, aktualni broj je i dalje velik i pitanje je kada će se u ovakvom tempu saznati sudbina preostalih nestalih. S obzirom na terenska iskustva u radu aktivista *Documente* i analizu djelovanja državnih institucija, mislite li da nadležna tijela Republike Hrvatske poduzimaju sve što mogu na istraživanju sudbine nestalih?

Nadležna Uprava za zatočene i nestale možda i poduzima sve u okviru sadašnjih kapaciteta, no teško je razumjeti zašto nisu još davno povećali timove i angažirali dodatne stručnjake. Već više od trideset godina institucije Republike Hrvatske tragaju za nestalim i poginulim osobama čije se mjesto pokopa ne zna. Sve vrijeme na rješavanju sudbine nestalih rade najkompetentnije osobe, no ni u jednom času njihov proračun i broj profesionalno angažiranih osoba nisu bili primjereni težini zadaće. U prosincu 1991., osnovana je Komisija za traženje osoba nestalih u ratnim djelovanjima u Republici Hrvatskoj, sa zadatkom prikupljanja i obrade podataka o civilnim i drugim žrtvama i nestalim osobama s područja Republike Hrvatske zahvaćenih ratnim djelovanjima jer je prema podacima nadležnih tijela, (Hrvatski Crveni križ, Glavni sanitetski stožer Republike Hrvatske) u Hrvatskoj 1991. godine bilo 18.000 registriranih zatočenih i nestalih osoba. Pored toga, kasnije je registrirano još 1.236 slučajeva osoba nestalih 1995. godine. To je najdugotrajnija posljedica rata i najsloženije humanitarno, političko i etičko pitanje vezano uz ratno nasljeđe. Nakon otvaranja ispostave Uprave u Vukovaru 2017. godine, od 2022. svjedočimo značajnom napretku u identifikaciji osoba nestalih u vrijeme opsade Vukovara od strane JNA i srpskih jedinica. Zbog fokusiranog istraživanja na tom je području otkrivena masovna grobnica ispod golemog deponija otpada nedaleko od Vukovara – Petrovačka dola. Pretraživanje tog terena počelo je u travnju 2022. Nakon dvije godine pronađeni su i ekshumirani posmrtni ostaci žrtava. Iskopano je oko 2000 koštanih fragmenata koje je trebalo sve pojedinačno analizirati i testirati. Do sada su putem analize otkrili i identificirali 35 osoba, među njima 19 pripadnika hrvatskih postrojbi i 16 civila, od toga četiri žene – svi u dobi između 22 i 68 godina. Neke od žena koje su nakon identifikacije posmrtnih ostatka iz Petrovačke dole napokon pronašle i sahranile svoje najbliže, Ivu Radić i Mandu Patko, osobno poznajem. Svi koštani fragmenti još nisu analizirani, pa se nadam da će još neki članovi obitelji nestalih doznati istinu u odnosu na okolnosti prisilnog nestanka, napredak i rezultate istrage te sudbinu njihovih najbližih, na što imaju pravo. Pitam se ne bi li dodatni napor na drugim područjima, u Lici, Šibensko-kninskoj ili Zadarskoj županiji mogao dati slične rezultate?

NEDOSTATNI KAPACITETI

Državni dužnosnici i predstavnici hrvatskih udruga u raznim prigodama, a posebno u povodu međunarodnog Dana nestalih gotovo uvijek ističu kako podatke o nestalima krije službeni Beograd i ne želi ih dostaviti hrvatskoj strani. Kako ocjenjujete suradnju na međudržavnoj razini kada je u pitanju rješavanje sudbine nestalih?

Suradnja na međudržavnoj razini između Uprave i Komisije za nestala lica već godinama zapinje. Uz formalne susrete novu je dinamiku unijelo imenovanje Ivice Vrkića za povjerenika za nestale tadašnje predsjednice Republike Hrvatske i Verana Matića za posebnog izaslanika Republike Srbije. U međuvremenu je predsjednica izgubila izbore, a predsjednik Republike Srbije Vučić razriješio je Verana Matića.

Prigodničarskim načinom prezentacije dobiva se jednodimenzionalna slika o nestalima, kao da se namjerno iz nekog razloga ne želi govoriti o slučajevima nestanka, poglavito, građana srpske nacionalnosti. Koji bi to mogli biti razlozi?

U pozadini je skrivanje kompleksne slike obrambenog rata, koji je uz nedvojbenu agresiju od strane srpskih jedinica i JNA imao i neke elemente građanskog rata. Naime, puno je mjesta gdje su se nekadašnji stanovnici iz iste ulice borili na dvije različite strane rata. Također se zbog povezanosti pitanja nestalih osoba s počinjenim ratnim zločinima i istragama, pitanje rješavanja njihove sudbine često politizira.

U odnosu na ocjenu da Beograd ima podatke o svim nestalima u Hrvatskoj za vrijeme Domovinskog rata, kakve su vaše spoznaje o nestalima u vrijeme Domovinskog rata? Osim hrvatskih branitelja i civila, ima li među nestalima građana RH i druge nacionalnosti i zna li se koji je njihov broj? Naime, u javnosti su povremeno izlazile određene brojke i postoci, ali u pravilu ne sa službenih razina.

Neki su brojevi poznati jer *Documenta* već više desetljeća istražuje sudbinu ubijenih i nestalih. Ni više od trideset godina od početka rata 1991., u Hrvatskoj ne postoji jedinstveni i javno dostupan popis ubijenih i nestalih građana i građanki Republike Hrvatske. Riječ je o civilizacijskoj obavezi kojom se odaje počast žrtvama, a ujedno se pokušava stvoriti realan i činjenično utemeljen pregled njihovih stradanja. *Documenta* sustavno radi na dokumentiranju ubijenih i nestalih u ratu u Hrvatskoj od 2009. godine. Istraživanje provodimo metodologijom razvijenom na temelju međunarodnih standarda i dobrih praksi. Metodologija kojom utvrđujemo identitet žrtava i okolnosti njihovog stradanja razvijena je zajedno s Istraživačko dokumentacionim centrom iz Sarajeva i Fondom za humanitarno pravo iz Beograda koji rade komplementarna istraživanja u BiH, Srbiji i na Kosovu. Danas se istraživanja nastavljaju u okviru REKOM mreže pomirenja.

NESTALI I RATNI ZLOČINI

Istraživanje ljudskih gubitaka obuhvaća prikupljanje, analizu i arhiviranje raznorodne dokumentacije koja donosi informacije o stradalima i nestalima na području Hrvatske. Za tu svrhu *Documenta* raspolaže s infrastrukturom koja omogućava obrade velikih količina podataka. U bazi podataka izrađenoj posebno za potrebe našeg istraživanja, trenutno se nalazi 42.681 dokument. Analizom tih dokumenata, naši istraživači i istraživačice utvrđuju identitet ubijenih i nestalih, prikupljaju osobne podatke o svakoj žrtvi te utvrđuju vrijeme, mjesto i okolnosti stradanja. Od početka istraživanja do sada, analizirali smo dostupne popise službenih tijela, monografije te obilje sudske i administrativne dokumentacije. Kod analize dokumenata uspoređujemo što veći broj izvora kako bi detektirali netočnosti i kontradiktorne informacije.

Dodatnu provjeru i dopunu unaprijed prikupljenih podataka vrše naše istraživačice na terenu. Od 2009. godine do sada, proveli smo 8.367 intervjua s pojedinim svjedocima, prešavši desetine tisuća kilometara terena diljem Hrvatske. Intervjue provodimo prema upitniku izrađenom u svrhu dokumentiranja ljudskih gubitaka čija struktura prati razvijenu bazu podataka. Tijekom istraživanja održali smo i veliki broj sastanaka s nizom odgovornih osoba, predstavnika lokalnih, regionalnih i nacionalnih vlasti te različitih institucija.

Naše istraživanje temelji se na načelu nepristranog i jednakog tretiranja svih osoba stradalih i nestalih u ratu. Utvrđivanje identiteta i okolnosti stradanja vrši se prema istim istraživačkim kriterijima za svaku žrtvu. Za svaku osobu nastojimo prikupiti i analizirati što veći broj neovisnih izvora. Ukoliko za određenu žrtvu nemamo minimalno tri neovisna izvora, takve podatke smatramo nepotvrđenima.

Kod objave podataka o ubijenima i nestalima u pravilu pratimo geografsku raspodjelu teritorija Hrvatske po županijama. Objavu podataka vršimo u dva koraka, pri čemu prvo objavljujemo preliminarne podatke za određeno područje, a po analizi dodatno prikupljene dokumentacije objavljujemo revidirane i nadopunjene podatke. Iz objava rezultata istraživanja je razvidno kako su nestale osobe bile različitih nacionalnosti. Također, često javno pozivamo Memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata na objavu njihovih podataka, za sada bez rezultata.

CIVILIZACIJSKA OBAVEZA

Dakle, javnosti nije baš nepoznato kako među nestalima ima značajan broj građana Republike Hrvatske srpske nacionalnosti i to civila. Zašto se to ne vidi u medijima? Zašto nema medijskih propitivanja o tome o kojem je broju riječ? Zašto netko, bar prilikom obilježavanja međunarodnog Dana nestalih osoba ne napiše nešto o složenosti problema nestalih u Domovinskom ratu?

Na žalost nije dovoljno objaviti imena i prezimena kao ni podatke o okolnostima nestanka kako bi ih javnost i prihvatila. Živimo u vrijeme poricanja činjenica utvrđenih van razumne sumnje pred domaćim i međunarodnim sudovima. Na žalost neki od najviših državnih dužnosnika dovode u pitanje činjenice utvrđene u pravomoćnim sudskim presudama, primjerice za zločine nad srpskim civilima u Medačkom džepu i za mučenje u splitskoj Lori. Kad se osporava i činjenice utvrđene u rigoroznoj pravosudnoj proceduri s puno se više lakoće prešućuje podatke o smrtnom stradanju civila u brojnim slučajevima u kojima do sada nisu okončane ni predistražne radnje i nema sudskog epiloga. No jedina moguća

protumjera je kvalitetnije informiranje i tu mediji mogu imati vrlo značajnu ulogu. Teško je shvatiti zašto ne pišu više. Vrlo važan podlistak dnevnika *24 sata* „Nestali u Domovinskom ratu“ na žalost vrlo rijetko tematizira sudbine nestalih Srba. Njihove životna priče, o kojima sad možemo doznati primarno iz *Novosti* i iz priloga *Vida TV*-a, rijetko objavljuju drugi mediji.

Suraduje li Ministarstvo branitelja s *Documentom* i općenito sa srpskim udrugama koje se bave traženjem nestalih građana srpske nacionalnosti?

Što se tiče *Documente* navesti ću primjer suradnje u vezi pripreme prošlogodišnjeg okruglog stola o rješavanju sudbine nestalih na kom je govorila načelnica Sektora za traženje osoba nestalih u Domovinskom ratu Višnja Bilić, održanog u Osijeku. Ali moram naglasiti kako je suradnja bila puno bolja sve do neliberalne vlade iz 2016. godine. Do tada smo s ministrom Predragom Matićem – Fredom intenzivno komunicirali u vezi donošenja zakona o pravima osoba koje su preživjele silovanje i seksualno nasilje, kao i pravima svih civilnih žrtava rata. Također, Ministarstvo branitelja je u to vrijeme u radne grupe za pripremu zakona, savjetovanja i obilježavanja uključivalo i udruženje srpskih civilnih žrtava u Hrvatskoj *Protiv zaborava* koje od osnivanja 2011. vodi predsjednica Marica Šeatović. Danas predstavnice udruženja više ne pozivaju ni na obilježavanje Međunarodnog dana nestalih.

Prošle godine ste pozvali Ministarstvo branitelja da objavi novo izdanje Knjige nestalih, koja je zadnji put objavljena 2015. s imenima i prezimenima osoba koje se još traže. Te godine je Ivan Grujić, tadašnji predsjednik Komisije za zatočene i nestale Vlade RH, izjavio „da je riječ o 930 osoba hrvatske, a 670 osoba srpske nacionalnosti. Na taj popis“, objasnio je, „može se dodati i 200 osoba sa srbijanskim državljanstvom koje su nestale na našem teritoriju“. Dakle, radilo se o omjeru 930 nestalih Hrvata i 870 nestalih Srba. U Ministarstvu su odmah istakli da „ulažu napore u potrazi za nestalim hrvatskim državljanima – bez obzira na njihovu nacionalnu i vjersku pripadnost“. Grujić je tada rekao i da je „popis nestalih osoba objavljen u Knjizi nestalih osoba na području Republike Hrvatske, koju su verificirala nadležna tijela za traženje nestalih osoba Republike Srbije“. Nekoliko mjeseci kasnije, u lipnju 2015. godine, Ivan Grujić i Veljko Odalović, predsjednik Komisije za nestala lica u Srbiji, istaknuli su da je riječ o 1.606 nestalih koji su živjeli na području Hrvatske. *Večernji list* je prenio da su „Hrvatska i Srbija usuglasile popis od ukupno 1.606 nestalih osoba tijekom rata na području Hrvatske 1995. godine“ te da se za 424 osobe traže posmrtni ostaci. „Neki od njih bili su državljani Hrvatske, a neki su prijavljeni kao nestali tek kada su se njihove obitelji

doselile kao izbjeglice u Srbiju, zbog čega je bilo teško usuglasiti popise nestalih“. Možda se upravo zbog razlike u ondašnjim i današnjim brojkama ne objavljuje Popis?

PORICANJE ČINJENICA

Prije bih rekla kako je razlog nizak prioritet koji u Ministarstvu hrvatskih branitelja ima transparentnost. Velik dio sadržaja zanimljivog za javnost, koji je bio dostupan putem mrežne stranice do 2015., poput Registra branitelja, je uklonjen sa stranice. U Ministarstvu govore i kako se podaci mogu pretraživati u Bazi podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije ustrojenoj u studenom 2022. godine. No vjerujemo kako bi za zainteresirane u Hrvatskoj bilo najlakše pretraživati novo izdanje Knjige nestalih.

Kakva je suradnja *Documente* sa Savezom udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja te srpskim udrugama *Suza* i *Protiv zaborava* te SNV-om?

Promjenom vlasti i dolaskom na vlast neliberalne vlade iz 2016. godine, do tada dobra suradnja sa Savezom udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja, ugasila se. Više nisu željeli surađivati s nama. Još uvijek dobro surađujemo s udruženjem *Suza*, Udruženjem *Protiv zaborava* i Srpskim narodnim vijećem. Ta nam je suradnja posebno važna u istraživanju ljudskih gubitaka.

Stječe se dojam da te „specijalizirane“ udruge ne surađuju, iako bi bilo logično da postoji vezanost i ispomoć, kako kod institucija u Srbiji, tako i u Hrvatskoj?

Suradnja nije intenzivna, posebno nakon političke promjene 2016.

***Documenta* je pak odavno shvatila da se pitanja „ostavštine“ rata pa tako i pitanje nestalih ne može rješavati bez transgranične suradnje. Je li ona rezultirala neakvim pomacima i kojim, pogotovo jer je taj problem prisutan i u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori?**

Pomaka ima, ali su mali. Značajno postignuće je već spomenuta Baza podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije kojom upravlja Grupa za nestale osobe koja je multilateralni mehanizam za regionalnu suradnju u okviru Berlinskog procesa za Zapadni Balkan. Grupu za nestale osobe čine nacionalne institucije nadležne za traženje i identifikaciju nestalih osoba u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Kosovu, Crnoj Gori i Srbiji. Ova baza podataka je kreirana uz tehničku podršku Međunarodne komisije za nestale osobe (ICMP) i financijsku pomoć Ureda za vanjske poslove, Commonwealth i razvoj (FCDO) Vlade Velike Britanije kao i saveznog Ministarstva vanjskih poslova Njemačke. Od svog nastanka, Regionalna baza podataka predstavlja ključni alat u razmjeni podataka između nadležnih domaćih institucija, usklađivanju podataka i konsolidaciji evidencije osoba nestalih u sukobima 1990-ih godina. Objedinjavanjem podataka iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Crne Gore i Srbije, baza podataka rješava izazove kao što su prekogranični nestanci i nedosljednosti u podacima.

NUŽNA VEĆA TRANSPARENTNOST I SURADNJA

Također, zbog neprisutnosti u javnosti dojam je i da ni same srpske udruge pa ni krovna organizacija Srba u Hrvatskoj SNV nisu učinile dovoljno na promicanju ovog pitanja i osvještavanja javnosti o ovom problemu?

Nitko, pa ni Srpsko narodno vijeće, nije učinio sve za rješavanje sudbine nestalih.

Ako se Beograd tereti za sakrivanje podataka o nestalim hrvatskim građanima hrvatske nacionalnosti u razdoblju 1991.-1995. nije li teret odgovornosti za hrvatske građane srpske i drugih nacionalnosti, koji su nestali na prostoru Hrvatske u vremenu od 1991.-1995. godine na hrvatskoj Vladi? Nije li za Hrvatsku državu i društvo dobro da sve nestale bez obzira na nacionalnost (osim zakonski) u praksi tretira na isti način?

Pitanje nestalih može se i mora tretirati samo kao humanitarno pitanje. Obitelji nestalih osoba i društvo u cjelini imaju pravo saznati okolnosti stradanja i mjesto ukopa, a naša je obaveza pomoći im.

S obzirom na dugogodišnje iskustvo *Documente*, koji su po vama najveći problemi i prepreke na koje ste nailazili i što bi trebalo poduzeti da se proces pronalazjenja nestalih ubrza. Je li Hrvatska dovoljno uključila sve tehnološke mogućnosti koje joj se stavljaju na raspolaganje u pogledu otkrivanja grobišta do pojedinačne identifikacije?

Prvi problem su nedostatni kapaciteti. Po mom mišljenju Uprava za zatočene i nestale treba ispostave u više mjesta i dodatne djelatnike, naravno uz veća izdvajanja iz proračuna Republike Hrvatske. Drugi problem je zatvorenost Ministarstva hrvatskih branitelja koje ne uključuje ravnopravno predstavnike porodica stradalih Srba i svih stradalih pripadnika nacionalnih manjina u sve za njih relevantne procese. Predstavnici ministarstva trebali bi ih pozivati na komemoracije za žrtve iz većinskog naroda i sudjelovati na obilježavanjima godišnjica stradanja srpskih civilnih žrtava. Zajedničko žalovanje i uzajamno priznanje patnje moguće je u Varivodama, zašto nije u drugim mjestima? Žalosno je da na Dan sjećanja na stradanje Hrvata Marica Šeatović nije dobrodošla u Vukovaru a Anja Šimpraga u Škabrnji.

Podsjećam i na problem neidentificiranih žrtava. Njihovi su neidentificirani posmrtni ostaci pohranjeni u Zajedničkoj grobnici na Krematoriju Gradskog groblja Mirogoj u Zagrebu, zatim u grobnici na Centralnom groblju u Osijeku, dok je dio njih, zbog nedostatnih smještajnih resursa, nakon obrade klasičnim sudsko-medicinskim metodama i uzimanja uzoraka za analizu DNA, ukopan na mjestima prvobitne ekshumacije na mjesnim/gradskim grobljima. Do kraja 2019. godine, nadležne institucije Hrvatske su prijavile 877 slučajeva nestalih osoba označenih kao neidentificirane ili NN, za koje je profil DNK izoliran u 90 % slučajeva, iako nije pronađena podudarnost sa 6.100 referentnih profila DNK izoliranih iz uzoraka koje su članovi obitelji nestalih donirali hrvatskim vlastima.

Svako novo saznanje može biti dragocjeno. Sve informacije moguće je javiti nadležnim institucijama bez otkrivanja identiteta. U poticanju svih koji još nisu progovorili, od velike bi pomoći bila objava novog izdanja Knjige nestalih, a puno bi značila i objava preliminarne rezultata istraživanja ljudskih gubitaka koju očekujemo od Memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata.

***Udruga *Documenta* – Centar za suočavanje s prošlošću** sa sjedištem u Zagrebu osnovana je s željom da se potakne proces suočavanja s prošlošću i ustanovljenje činjenične istine o ratu te pridonese pomicanju javne diskusije s razine prijepora o

činjenicama (broj poginulih i slično) prema dijalogu o interpretacijama. Ključni razlog tog nastojanja je iskustvo prešućivanja i falsificiranja ratnih zločina i ostalih ratnih zbivanja od 1941. do 2000. godine, što je utjecalo na noviju prošlost, kako Jugoslavije tako i post-jugoslavenskih društava, odnosno država. *Documenta* u tom smislu provodi nekoliko programa i surađuje s nizom institucija i udruga. Jedan od najvažnijih projekata je utvrđivanje ljudskih gubitaka od 1991. do 1995. godine u Hrvatskoj. Osim utvrđivanja broja poginulih i okolnosti u kojima su poginuli ili stradali u tom razdoblju, kao važno pitanje se javlja problem nestalih građana Republike Hrvatske.

Autor: Pero Jurišin tekst objavljen 1.11.2025. godine

Tekst je dio serijala projekta „ Problem nestalih osoba u Domovinskom ratu – k istini, a protiv političkih manipulacija „koji se realizira uz financijsku podršku Agencije za elektroničke medije u okviru Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama – poticanje kvalitetnog novinarstva za 2025. godinu.

